

УДК 355.58

П. Б. Волянський,
 д. держ. упр., доцент, в.о. начальника,
 Інститут державного управління у сфері цивільного захисту, м. Київ

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

P. Volianskyi,
 Doctor in Public Administration, Associate Professor Acting chief of the Institute of Public Administration in the
 Sphere of Civil Protection Kyiv

AREAS OF IMPROVING THE TRAINING PROCESS OF EXPERTS IN THE SPHERE OF CIVIL PROTECTION

Аналіз тенденцій розвитку природних, техногенних, екологічних небезпек і загроз та їх прогноз на перспективу свідчить, що на території України найближчими роками зберігатиметься високий рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру, що ставить проблему запобігання їх виникненню і ліквідації на рівень найбільш актуальних завдань органів державного управління у сфері цивільного захисту. Для виконання цього завдання потрібні цілеспрямована державна політика та інструмент її реалізації — єдина державна системи цивільного захисту.

У науковій статті за результатами порівняльної статистики виникнення надзвичайних ситуацій за останні роки проведено аналіз діяльності єдиної державної системи цивільного захисту, розглянуто проблемні питання підготовки керівних кадрів системи цивільного захисту, запропоновано комплексне застосування прогресивних форм і методів навчання з метою досягнення слухачами якісного засвоєння навчального матеріалу під час функціонального навчання в Інституті державного управління у сфері цивільного захисту.

Analysis of trends in natural, man-made, environmental hazards and threats development and their outlook for the future shows that in Ukraine for the next few years high risk of emergency situations of different nature will continue that makes the problem of preventing their occurrence and elimination the most urgent task of the administration in the field of civil protection. To perform this task a deliberate government policy and its implementation tool that is a unified state system of civil protection is considered essential.

Based on the results of comparative statistics of emergencies in recent years the analysis of the activities of the unified state system of civil protection has been conducted, challenges in leadership training in the civil protection system have been examined, complex application of advanced techniques and methods of teaching students during qualitative functional training at the Institute of Public Administration in the Sphere of Civil Protection are proposed.

Ключові слова: державне управління, цивільний захист, надзвичайна ситуація, функціональне навчання, інформаційні технології, методи навчання.

Key words: public administration, civil protection, emergency, functional training, information technology, methods of teaching.

На сучасному етапі розвитку суспільства основною метою державної політики у сфері цивільного захисту є забезпечення безпеки особистості, суспільства і держави в цілому від можливого виникнення та наслідків надзвичайних ситуацій.

У статті 4 Кодексу цивільного захисту України визначено, що цивільний захист — це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким

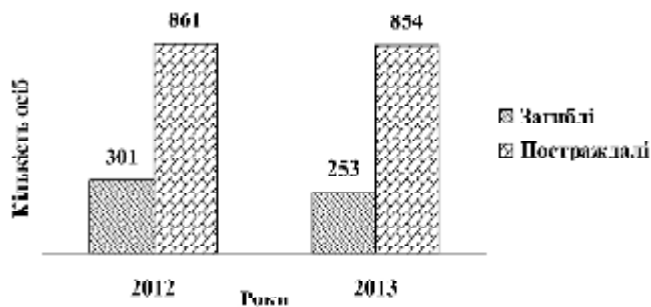

Рис. 1. Динаміка змін кількості загиблих та постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій

ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [1].

Для реалізації цієї важливої функції головною складовою державної політики у сфері цивільного захисту є створення і функціонування єдиної державної системи цивільного захисту.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Аналіз діяльності єдиної державної системи цивільного захисту свідчить, що завдання, які визначені для неї Кодексом цивільного захисту України, в основному виконуються, що підтверджується такими даними.

Статистика виникнення надзвичайних ситуацій в Україні за останні чотири роки свідчить про зниження загальної кількості надзвичайних ситуацій, а в 2013 році у порівнянні з 2012 роком загальна кількість надзвичайних ситуацій зменшилася на 32,5%. Крім того, зареєстровано зниження кількості загиблих і постраждалих у надзвичайних ситуаціях на 16% та майже 1% відповідно, що наведено на рисунку 1. Це свідчить про ефективність організаційних та практичних запобіжних заходів єдиної державної системи цивільного захисту [2].

У той же час, аналіз результатів практичної діяльності органів управління і сил цивільного захисту свідчить про існуючі недоліки в організації оперативного реагування на надзвичайні ситуації. Причини цих недоліків, у більшості випадків, криються у відсутності достатнього досвіду та необхідних знань у деяких керівників різних ланок управління системи цивільного захисту. Тому наразі актуальним питанням є пошук шляхів удосконалення навчання фахівців сфери цивільного захисту.

Дослідження виконано в межах програми наукової та науково-технічної діяльності п.7 пріоритетних напрямів наукових досліджень інституту державного управління у сфері цивільного захисту (пп. 5.2 — науково-методологічні підходи до вивчення проблем державного управління у сфері цивільного захисту) та тісно пов'язане з Концепцією подальшого розвитку системи цивільного захисту (наказ ДСНС України від 15.08.2014 № 466 "Про схвалення Концепції подальшого розвитку системи цивільного захисту").

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню проблемних питань підготовки керівних кадрів системи цивільного захисту приділялася увага науковцями.

Малеваном О.Ю., Переверзіним Ю.П. проведено аналіз системи підготовки кадрів у сфері цивільного захисту, визначено її стан, структурні компоненти, особливості та напрями подальших досліджень [3].

Домбровська С. М., Ромін А. порушили проблеми формування та реалізації державної політики у сфері захисту щодо підготовки нової генерації фахівців, довели необхідність формування основ взаємодії між центральними органами влади та спеціалізованими навчальними закладами з метою реалізації завдань цивільного захисту [4].

Садковий В.П. провів аналіз основних державних механізмів управління та вдосконалення підготовки фахівців, розглянув специфічні ознаки та загальні функції державного освітянського менеджменту [5].

Кущенко М.А. дослідив особливості якості освіти та якості підготовки кадрів у системі цивільного захисту, визначив фактори, що впливають на якість підготовки кадрів для служби цивільного захисту, дав оцінку економічним складовим підвищення якості навчання та запропонував загальну методичку оцінки якості підготовки кадрів для системи цивільного захисту України [6].

Барило О.Г., Потеряйко С.П. розглянули можливість застосування перспективних методів навчання з метою розвитку у слухачів творчого мислення [7].

Але питання комплексного застосування прогресивних форм і методів навчання, з метою досягнення слухачами якісного засвоєння навчального матеріалу під час функціонального навчання, приділено недостатньо уваги. Тому такі форми і методи навчання потребують додаткового дослідження.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

На підставі результатів попередніх наукових праць дослідити напрями удосконалення процесу функціонального навчання слухачів в Інституті державного управління у сфері цивільного захисту.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Дослідимо можливі шляхи підвищення якості функціонального навчання за двома складовими:

перша — застосування сучасних інформаційних технологій у процесі навчання, друга — покращення безпосередньо методики викладання за рахунок застосування прогресивних методів навчання та удосконалення професійної підготовки викладачів.

На даний час у нашому суспільстві інформаційні технології набули швидкого розвитку та застосування. Аналіз наукових досліджень, досвіду функціонального навчання свідчить, що використання інформаційних технологій дозволяє більш ефективно провадити навчальний процес завдяки можливості зберігати, обробляти та використовувати значні обсяги інформації за необхідною тематикою, забезпечувати легкий доступ до інформації, передавати її на значні відстані, підвищувати ефективність управлінської діяльності [8].

Серед переваг застосування інформаційних технологій можна відзначити швидкий доступ до необхідних джерел інформації, широкий її спектр та економію часу на добування інформації, її обробку та використання. Як недолік слід відмітити той факт, що поряд із корисною інформацією розміщується часом і неякісна, а інколи і просто шкідлива (віруси і т. ін.) для користувача інформація, програми тощо.

На думку М. Козяра та О. Зарічанського, електронні підручники і навчальні посібники об'єднують переваги традиційних підручників і можливості комп'ютерних технологій. Автори вважають, що серед різноманітних мультимедійних програмних продуктів найбільшого поширення набули електронні посібники та комп'ютерні навчальні системи, які порівняно з друкованими підручниками, курсами на аудіо-, відеокасетах та іншими джерелами мають потужні можливості розгалуження і дають змогу слухачам безпосередньо залучитися до її опрацювання. Крім того, вищезазначені технології мають ефективні засоби оцінки і контролю процесу засвоєння знань і набуття навичок тими, хто навчається. У той же час, використання електронних підручників, методичних та довідкових матеріалів, що розміщені на Web-сервері навчального закладу, значно підвищує можливості самостійної роботи слухачів та дозволяє впроваджувати методи дистанційного навчання під час проведення практичного і теоретичного навчання, самостійної роботи [8].

За умов активного використання мережі Інтернет як єдиного комунікаційного середовища інформаційні матеріали набувають підвищеного попиту у слухачів, які отримують освіту за допомогою дистанційної форми навчання. Це потребує якісного вдосконалення системи бібліотечно-інформаційного обслуговування, що базується на електронних інформаційних ресурсах бібліотеки.

На сучасному етапі впровадження нових інформаційних технологій в інформаційно-бібліотечні процеси стає найважливішим фактором розвитку навчального закладу, його конкурентноздатності на ринку освітніх послуг, необхідною умовою підготовки висококваліфікованих фахівців.

Керуючись вищезазначеним, в Інституті державного управління у сфері цивільного захисту першим кроком до автоматизації бібліотечного сервісу стала робота над створенням електронного каталогу,

що був створений за допомогою автоматизованої бібліотечної системи УФД/Бібліотека, розробником якої є Український фондовий дім. Це український інформаційний продукт, який використовується у багатьох вищих навчальних закладах України та в бібліотеках установ, організацій інших відомств. Програма має сучасний інтерфейс, орієнтована на роботу в комп'ютерній мережі великої кількості користувачів. Вищезазначений електронний каталог включає всі види наявних видань співробітників Інституту: підручники, посібники, наукові статті, дисертації, автореферати дисертацій, що дозволяє науковим, науково-педагогічним працівникам, слухачам Інституту мати можливість використовувати базу електронного каталогу для підготовки до занять, у здійсненні наукових досліджень тощо.

Одним із напрямів підвищення ефективності навчального процесу є застосування перспективних методів навчання, що спрямовуються на індивідуалізацію та розвиток творчих якостей у слухачів. Так, за результатами досліджень науковців, застосовування проблемного методу та методу аналізу конкретних ситуацій у повній мірі сприяють розвитку творчих здібностей у слухачів [7].

Оголошення проблеми викликає у слухачів зацікавленість, поштовх до пошуку її вирішення. Завдання викладача на цьому етапі "запустити" творчий процес у слухачів щодо вирішення даного проблемного питання. Саме проблемне питання має бути обґрунтованим і пов'язаним із практичною діяльністю органів управління та сил цивільного захисту. Після оголошення проблемного питання викладач надає можливість слухачам висловити своє бачення щодо його вирішення і методом бесіди обговорити усі запропоновані шляхи, розкрити їх позитивні сторони, недоліки та обґрунтовано зупинитися на найбільш раціональному напрямі, або запропонувати інший. Наведемо приклад. Проблемним питанням під час реагування на надзвичайну ситуацію є своєчасне прибуття на місце події та розгортання сил цивільного захисту у відповідній зоні. Відомо, що переміщення сил цивільного захисту у зону надзвичайної ситуації здійснюється за етапами: збір особового складу, завантаження та переміщення на автомобілях, інших транспортних засобах у зону надзвичайної ситуації та їх розгортання. Існують різні способи переміщення та розгортання сил цивільного захисту у зоні надзвичайної ситуації: одночасний, послідовний та комбінований. Рішення щодо визначення способу переміщення сил приймає керівник робіт з урахуванням прибуття та своєчасного виконання поставлених завдань. Тому можливим шляхом вирішення даного проблемного питання може бути врахування наявних засобів пересування, існуючих маршрутів. Крім того, скорочення часу на пересування можливо досягти, застосовуючи комбінований спосіб та раціональну побудову похідного порядку, відрядження у зону надзвичайної ситуації оперативної групи у передовому ешелоні побудови похідного порядку з метою розвідки обстановки, вибору районів розгортання та виконання першочергових робіт щодо рятування людей.

За висновками науковців сутність методу аналізу конкретних ситуацій полягає у тому, що викладач моделює декілька сценаріїв розвитку надзвичайної ситуації та надає можливість слухачам для кожного сценарію прийняти свій варіант рішення. У ході заняття ці варіанти обговорюються, слухачі обгрунтовують обрані варіанти рішень, а викладач спрямовує розумову діяльність слухачів на прийняття найбільш оптимального рішення у даній ситуації. За необхідності викладач пояснює теоретичні положення керівних документів [7].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВА ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Узагальнюючи вищевикладене, слід відмітити, що напрямами удосконалення процесу функціонального навчання слухачів в Інституті державного управління у сфері цивільного захисту вбачаються у комплексному застосуванні таких заходів, а саме:

— застосування дистанційної форми навчання та інформаційно-комунікативних технологій;

— застосування ефективних методів проведення занять таких, як проблемний метод та метод аналізу конкретних ситуацій, що забезпечує прищеплення творчого мислення у слухачів, допомагає їм найбільш якісно засвоїти навчальний матеріал;

— удосконалення професійної підготовки науково-педагогічних працівників шляхом обміну знаннями, досвідом, підвищення кваліфікації під час проходження практики в органах державного та регіонального управління, проведення наукових досліджень з проблематики цивільного захисту.

Подальшим напрямом наукових досліджень із вищерозглянутої проблематики вбачається впровадження у навчальний процес елементів командно-штабних навчань (ігор) за найбільш характерними сценаріями виникнення та розвитку надзвичайних ситуацій.

Література:

1. Кодекс цивільного захисту України // Указ Президента України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI.

2. Національна доповідь про стан техногенної та природної безпеки в Україні у 2013 році.

3. Малеван О.Ю., Переверзін Ю.П. Аналіз структури системи підготовки кадрів у сфері цивільного захисту // Державне управління: удосконалення та розвиток АМУ. — №2. — 2013.

4. Домбровська С.М., Ромін А.В. Механізми державного реформування підготовки фахівців в сфері цивільного захисту // VIII Международная научно-практическая Интернет-конференция "Спецпроект: анализ научных исследований" (30—31 мая 2013 г. НУЦЗУ) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.confcontact.com/2013-specprojekt/gu2_dombrovska.ht

5. Садковий В.П. Державні механізми дослідження проблеми підготовки фахівців у сфері цивільного захисту в Україні // Теорія та практика державного управління. — Вип. 2 (45).

6. Куценко М.А. Економічні фактори якості освіти в системі цивільного захисту України // Проблеми економіки № 2, 2014.

7. Барило О.Г., Потеряйко С.П. Удосконалення форм і методів підготовки фахівців сфери цивільного захисту // Стратегія державної кадрової політики — основа модернізації країни: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю, Київ, 31 трав. 2012 р.: до 15-річчя галузі науки "Державне управління". — К.: НАДУ, 2012. — С. 291—293.

8. Козяр М.М., Зарічанський О.А. Формування правової культури в курсантів-рятівників засобами інформаційно-комунікаційних технологій // Теорія і практика управління соціальними системами. — № 2. — 2011.

References:

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2012), "Code of Civil Protection of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (Accessed 27 Nov 2014).

2. State Emergency Service of Ukraine (2014), "National report on the state of man-made and natural security in Ukraine in 2013", available at: http://www.mns.gov.ua/content/annual_report_2013.html (Accessed 27 Nov 2014).

3. Malevan, O.Yu. and Pereverzin, Yu.P. (2013), "Analysis of the experts training system structure in the sphere of civil protection", *Derzhavne upravlinnia: udoskonalennia ta rozvytok AMU*, vol. 2.

4. Dombrovs'ka, S.M. and Romyn, A.V. (2013), "Mechanisms of state reform of experts training in the sphere of civil protection", VIII Mezhdunarodnaja nauchno-prakticheskaja Internet-konferencija "Specprojekt: analiz nauchnyh issledovanij" (30-31 maja 2-13g. NUCZU) [VIIIth International Scientific-Practical Internet-conference "Special Project: scientific research analysis" (30-31 May 2013, NUCPU)], available at: http://www.confcontact.com/2013-specprojekt/gu2_dombrovska.ht (Accessed 27 Nov 2014).

5. Sadkovyj, V.P. (2014), "State mechanisms to investigate the problem of experts training in the sphere of Civil Protection in Ukraine", *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia*, vol. 2, (45).

6. Kutsenko, M.A. (2014), "Economic factors of education quality in the sphere of Civil Protection in Ukraine", *Problemy ekonomiky*, vol. 2.

7. Barylo, O.H., and Poterajko, S.P. (2012), "Improvement of forms and methods of specialists training in the sphere of Civil Protection", *Stratehiia derzhavnoi kadrovoi polityky — osnova modernizatsii krainy: materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastiu*, Kyiv, 31 trav. 2012 r.: do 15-richchia haluzi nauky "Derzhavne upravlinnia" [The strategy of personnel policy — the basis of modernization: Conference proceedings of the Ukrainian scientific-pract. conf. with intern. participation, Kyiv, May 31, 2012: 15-th branch of science "Public Administration"], NAPA, Kyiv, Ukraine, pp. 291—293.

8. Koziar, M.M. and Zarichans'kyj, O.A. (2001), "Students-rescuers' legal culture formation by the means of information and communication technologies", *Teoriia i praktyka upravlinnia sotsial'nymy systemamy*, vol. 2. *Стаття надійшла до редакції 20.11.2014 р.*